

УКРАЇНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У XXI СТОЛІТТІ

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2022.32.06>

УДК 32.019.5

Наталія Іванова,

кандидат філософських наук, доцент кафедри політичних технологій,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
ORCID: 0000-0001-8635-3541; EMAIL: ivanovanatalyukneu@gmail.com

Юлія Лисенко,

кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних технологій,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
ORCID: 0000-0003-0361-5898; EMAIL: lyuv2@ukr.net

**ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНЕ СПРЯМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

У статті проаналізовано особливості зовнішньої політики у сфері євроінтеграції в умовах військової агресії, виявлено такі специфічні чинники формування цього вектору зовнішньої політики як прискорений характер, тиск зовнішніх обставин, декларація намірів союзників у боротьбі проти агресора, сформульовано основні рекомендації щодо природної та ефективної інтеграції України до ЄС. Проаналізовано еволюційність та спадковість євроінтеграційної політики, що свідчить не про форсовану інтеграцію у відповідь на зовнішню загрозу національному суверенітету та територіальній цілісності, а лише про її черговий етап. Доведено, що схвальне ставлення представників міжнародних організацій до «прискореної процедури» вступу України до ЄС демонструє підтримку світової спільноти, однак не означає порушення встановлених правил та етапів цього процесу. З'ясовано, що для ефективності інтеграційних процесів має бути врахована сукупність факторів поточного суспільно-політичного становища, зокрема конкурентоспроможність вітчизняної економіки, ставлення внутрішньої і зовнішньої громадськості до відповідної стратегії на міжнародній арені. Серед пріоритетних напрямів державно-політичного сприяння євроінтеграції виокремлено національний брендинг із формування та впровадження позитивного іміджу України у світовому співтоваристві, розробка програми відновлення та стимулювання розвитку вітчизняної економіки, проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення щодо потенційних переваг інтеграції до ЄС.

Ключові слова: євроінтеграція, Європейський Союз, зовнішня політика України

Вступ. Сучасний світовий розвиток базується на зростанні значення інтеграційних процесів, які відображаються й на пошуку Україною свого місця у міжнародному співтоваристві. На сучасному етапі Україна визначила напрям розвитку своєї зовнішньої політики як шлях інтеграції в Європейський Союз (ЄС).

Євроінтеграція є ключовим напрямком зовнішньополітичної стратегії України. Однак, процес євроінтеграції в Україні триває десятиліттями. Зокрема отримання членства в Європейському Союзі постійно відкладалось через бюрократичні процедури, геополітичні та ідейні вагання національного політичного естеблїшменту. Ситуація докорінно змінилася 24 лютого 2022 р. в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України. Адже, подібні дії не залишили альтернатив для вибору вектору зовнішньої політики. У зв'язку з цим, 28 лютого 2022 року Україна подала заявку на вступ України в Європейський Союз за спрощеною (прискореною) процедурою. Це зумовлює актуальність подальших досліджень напрямів євроінтеграційної політики нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана проблематика доволі ґрунтовно досліджена в межах різних наукових галузей, зокрема серед політологів до неї звертались В. Гапоненко (2019), В. Мельник (2018), здійснюючи екскурс в історію формування відносин України та ЄС, К. Сіренко (2018), розкриваючи сутність та обґрунтовуючи необхідність європейської інтеграції, Є. Кодіс (2020), проводячи компаративний аналіз зарубіжного і вітчизняного досвіду з метою розробки комплексного механізму забезпечення ефективної

інтеграції. Однак, на сьогодні особливого практичного і теоретичного значення набуває питання особливостей євроінтеграції у прискореному форматі, в умовах військової агресії, механізмів оптимізації інституційних правил для входження у європейське товариство, які б максимально сприяли виходу із кризового стану політичної системи. У публіцистичних джерелах («Вступ України», 2022) відзначається важлива роль євроінтеграційної стратегії, оскільки європейський вибір України не є випадковим за поточної військово-політичної ситуації. Він зумовлений усвідомленням інтеграції як чинника сприяння державній незалежності, національній безпеці, політичній стабільності, економічному розвитку, інтелектуальному прогресу, відновленню європейської сутності країни. Українські політики усвідомлюють провідну роль західних держав у сучасній міжнародній системі, зокрема у міждержавних інституційних механізмах управління глобальними і регіональними процесами.

Зі здобуттям Україною незалежності поетапно формувались передумови входження в глобальні та європейські політичні, економічні, соціальні процеси. Проте, не всі обставини інтеграційних процесів були враховані у розробці зовнішньополітичної стратегії. Особливо на сучасному етапі. Тож звернемось до аналізу основних чинників, що мають безпосередній вплив на її впровадження у майбутньому.

Тому **метою** статті є аналіз специфіки євроінтеграційної стратегії зовнішньої політики України на сучасному етапі.

Виходячи з мети, вважаємо доцільним застосування **методів** теоретичного узагальнення для дослідження тенденцій розвитку світового співтовариства та зокрема ЄС, порівняння за аналізу механізмів і процесів інтеграції України та інших країн-членів), систематизації для формування висновків дослідження та вироблення практичних рекомендацій щодо формування стратегії євроінтеграційної політики у майбутньому, аналізу соціологічних даних для з'ясування ставлення громадян до інтеграції.

Результати та дискусії. Головною особливістю сучасного етапу української євроінтеграції є її форсований характер. Українське керівництво ще до початку повномасштабного вторгнення, сподіваючись на підтримку європейських партнерів у боротьбі проти російської агресії, проголосило такі особливості зовнішньої політики України як «швидкість, креативність, амбітність та результативність» (Зеленський, 2022, с.1).

Після повномасштабного російського вторгнення 24 лютого 2022 р. стало очевидним, що саме така зовнішня політика відіграє ключову роль. Офіційні заяви Президента України отримали відгук у багатьох країнах (Польща, Литва, Чехія, Велика Британія, США, Фінляндія) які активно підтримують Україну у боротьбі з агресором і надають всебічну підтримку.

Навіть за надзвичайних обставин хронологія офіційних євроінтеграційних заходів розвивалась доволі стрімко. Так, 1 березня 2022 р. Президенти восьми країн-членів ЄС (Болгарія, Чехія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Словаччина, Словенія) підписали відкритого листа із закликом негайно надати Україні перспективу членства у ЄС та приступити до переговорів про вступ (Бодняк, 2022). 11 березня 2022 р. у Версалі на екстреному саміті лідерів ЄС, на якому було розглянута заявка України на членство в Європейському Союзі. ЄС ухвалив рішення, яким визнав європейський курс України та прагнення вступити до ЄС. Рада ЄС доручила Єврокомісії надати висновок щодо вступу України до ЄС. 8 квітня 2022 р. голова Європейської Комісії У. Фон дер Ляен здійснила візит до України та особисто передала Президенту України законодавчу анкету.

Однак, не варто вважати євроінтеграційну стратегію ситуативною. Адже сучасним процесам передувало 25 років відповідної підготовки, підсумком якої у 2017 р. була Угода про асоціацію України з ЄС.

Також варто наголосити на дотриманні регламенту вступу до ЄС. Євроінтеграційні прагнення України наразі є зафіксованими та прийнятими ЄС, що є основою для подальшого розвитку євроінтеграційної зовнішньої політики України. Крім того, прискорена процедура

євроінтеграції має функцію інформаційного тиску на зовнішнього ворога та декларування намірів підтримки з боку західних партнерів України.

Про дипломатичну сторону євроінтеграції свідчить однаковість позиції у реагуванні на російське повномасштабне вторгнення на територію України. Так, спеціальна сесія Генеральної асамблеї Організації Об'єднаних Націй переважною більшістю голосів проголосувала за резолюцію, яка «найрішуче» засуджує неспровоковане вторгнення Росії в Україну. У резолюції, схваленій 2 березня 2022 р. 141 членом органу, що складається зі 193 представників, від Росії вимагають негайно припинити війну в Україні та вивести всі свої війська з території України. Так само Європейський парламент переважною більшістю голосів затвердив резолюцію, яка рекомендує державам-членам ЄС працювати над наданням Україні статусу кандидата на вступ. Резолюцію схвалили 637 голосами «за», тільки 13 євродепутатів виступили «проти», 26 утрималися.

На жаль, на рівні заяв провідних політичних лідерів ЄС щодо масштабів санкцій проти РФ і військової допомоги для України, членства останньої в ЄС і НАТО подібної однаковості не спостерігається. Наприклад, уряди Великої Британії, Польщі та країн Балтії висловлюють однозначну підтримку України у її боротьбі проти агресора. Натомість, лідери Угорщини, Франції, Німеччини та Італії висловлюють неоднозначні тези. Зокрема, можемо згадати як на початку травня президент Франції Е. Макрон з трибуни Європарламенту закликав до припинення вогню між Росією та Україною та попросив Захід «не піддаватися спокусі приниження та духу помсти» (Адамс, 2022). Прем'єр-міністр Італії М. Драгі, виступаючи у Білому домі, заявив, що люди в Європі хочуть «подумати про можливість припинення вогню і відновлення переговорів, що заслуговують на довіру» (Адамс, 2022). Дж. Байден відмовився надати Україні ракетні системи, які можуть завдати удару по Росії. Показовими є й результати переговорів членів ЄС щодо ембарго на російську нафту.

З метою формування зваженої стратегії зовнішньої політики детального аналізу потребує конкурентоздатність перехідної економіки України, особливо ослабленої у наслідок військових витрат і простою багатьох підприємств. Також доцільно врахувати очікувані в найближчий час зміни на європейському континенті, які пов'язані зі вступом нових країн до Європейського Союзу, припливом великої кількості мігрантів, збільшенням витрат на обороноздатність країн.

Як зауважують аналітики, вимушені переселенці можуть стати додатковим стимулом розвитку економіки приймаючих країн. Крім того, як свідчать результати соціологічних досліджень («Flash Eurobarometer», 2022), до українських біженців станом на квітень 2022 р. прихильно ставиться більшість жителів Євросоюзу (88%) Вони схвалюють економічну (80%) та гуманітарну (93%) підтримку України, антиросійські санкції (80%), фінансування постачання військової техніки в Україну (67%), вступу України в ЄС (66%). Найбільша підтримка такої ідеї серед мешканців Португалії (87%), Естонії (83%), Литви (82) та Польщі (81%). Це може справляти позитивний вплив на успіх вітчизняної євроінтеграційної стратегії.

Так само значно зросла підтримка ідеї євроінтеграції серед українських громадян. Останні опитування (Соціологічна група «Рейтинг» 1-2 жовтня 2022 р.) продемонстрували найвищий рівень лояльності до вступу до ЄС (86%) за всю історію України без регіональних і вікових відмінностей. Так само високою є підтримка пропозиції щодо вступу в НАТО (83%).

Водночас, варто зауважити важливість інформаційно-комунікаційної складової зовнішньої стратегії України. Важливо проводити за ініціативою державних інституцій роз'яснювану роботу стосовно стратегії відносин з іноземними партнерами, співпраці з міжнародними організаціями в контексті боротьби проти агресора. В якості протидії російській пропаганді та дезінформації також варто наголошувати в інформаційному просторі України ідеї про інтеграцію до Євросоюзу як руху держави до стандартів реальної, діючої демократії та цивілізованого, соціально орієнтованого ринкового господарства,

наголошувати, що темпи розвитку відносин залежать від виконанні зобов'язань щодо спільних цінностей.

У зовнішньополітичних комунікаціях важливо продовжити доволі успішне позиціонування національного іміджу України як частини європейської цивілізації, захисника основних демократичних і європейських цінностей. Україна послідовно доводила свою здатність боротись за державну незалежність і це безумовно позитивно впливає на її міжнародний статус і інформаційні приводи про неї. Адже попри зовнішню загрозу Україна демонструє послідовність зовнішньополітичного курсу, метою якого є європейська та євроатлантична інтеграція, подальший розвиток стратегічного партнерства з Європейським Союзом і країнами-членами НАТО.

Ініціатива реалізація вступу України до ЄС актуалізувалась у складний час військової агресії. Однак, це не означає, що відповідне рішення не обґрунтоване чи передчасне. Також варто врахувати збереження процедурних правил вступу, який передбачає отримання статусу кандидата на вступ в ЄС протягом 15 до 18 місяців згідно рішення Єврокомісії щодо відповідності заяви на вступ до ЄС. Відповідно, завдання поточної зовнішньої політики України має бути спрямовано на пришвидшення розгляду заяви на вступ до ЄС як безальтернативного напрямку зовнішньої політики в Україні. Зокрема, йдеться про виконання взятих на себе зобов'язань щодо імплементації вітчизняного законодавства щодо стандартів ЄС.

Висновки. Підсумовуючи варто зазначити, що до особливостей євроінтеграційної зовнішньої політики України в умовах військової агресії належать її прискорений характер, тиск зовнішніх обставин, декларація намірів союзників у боротьбі проти агресора. Однак, еволюційність та спадковість євроінтеграційної політики свідчить, що рішення про інтеграцію до ЄС не є ситуативною відповіддю на зовнішню загрозу національному суверенітету та територіальній цілісності. Сучасний етап зовнішньої політики є результатом її попередніх етапів. Водночас, схвальне ставлення представників міжнародних організацій до «прискореної процедури» вступу України до ЄС демонструє підтримку світової спільноти, однак не означає порушення встановлених правил та етапів цього процесу.

Для ефективності інтеграційних процесів має бути врахована сукупність факторів поточного суспільно-політичного становища, конкурентоспроможність української економіки, формування привабливого внутрішнього і зовнішнього іміджу України як члена європейського співтовариства на міжнародній арені. Серед пріоритетних напрямів державно-політичного сприяння євроінтеграції варто надати національному брендингу, розробці програми відновлення та стимулюванню розвитку вітчизняної економіки, проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення щодо потенційних переваг інтеграції до ЄС.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Адамс, П. (2022, червень, 2). *Чи втомиться Захід допомагати Україні?* BBC news Україна. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61674614>
2. Більшість європейців підтримують Україну. (2022, травень, 6). <https://armyinform.com.ua/2022/05/06/66-yevropejcziv-pidtrymuuyut-vstup-ukrayiny-v-yes-najbilshe-u-portugaliyi/>
3. Бодняк, О. (2022, лютий, 28). 7 країн-членів ЄС просять підтримати заявку України на вступ / Zaxid.net. https://zaxid.net/prezidenti_7_krayin_chleniv_yes_prosyat_pidtrimati_zayavku_ukrayini_na_vstup_do_yevrosoyuzu_n1537160
4. Вступ України до Європейського Союзу (2022, березень, 12) / Укрінформ. <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3427317-es-skazav-ukrainskij-evrointegracii-yes.html>
5. Гапоненко, В. А. (2019). Демократизація виборчого законодавства: рекомендації ЄС та стан їхнього виконання. *Адаптація національного законодавства відповідно до Угоди про*

- асоціацію з Європейським Союзом. Наукова монографія. За ред. О. В. Кузьменко. К.: Видавничий центр «Кафедра», С. 195–203.
6. Загальнонаціональне опитування: Україна протягом війни (2022, березень, 1) Соціологічна група «Рейтинг». https://ratinggroup.ua/research/ukraine/obschenacionalnyu_opros_ukraina_v_usloviyah_voyny_1_marta_2022.html
7. Зеленський, В. (2021, грудень, 21). *Зовнішня політика України сьогодні потребує чотирьох речей: швидкості, креативності, амбітності та результативності* <https://president.gov.ua/news/zovnishnya-politika-ukrayini-sogodni-potrebuye-chotiroh-rech-72205>
8. Кодіс, Є. (2020). Зарубіжний досвід реалізації євроінтеграційної політики в Україні. *Геополітика України: історія і сучасність* : зб. наук. пр. / редкол.: Л. М. Газуда (гол. ред.), І. В. Артьомов та ін. – Ужгород : ДВНЗ "УжНУ". Вип. 2 (25). С. 121–128.
9. Мельник, В. В. (2018). Державна політика соціально-економічного розвитку в період євроінтеграції України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету* : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Ужгород: Гельветика, Вип. 20. Ч. 2. С.115-118.
10. Понад 80% опитаних українців підтримують вступ до ЄС та НАТО / Євроінтеграційний портал. <https://eu-ua.kmu.gov.ua/novyny/pomad-80-opytanyh-ukrayinciv-pidtrymuyut-vstup-do-yes-ta-nato-0>
11. Сіренко, К. Ю. (2018). Євроінтеграційна політика України: позитивні та негативні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету* : серія: Міжнародні економічні відносини та світове. Ужгород : Гельветика, Вип. 22, Ч.3. С. 65–68.

REFERENCES

1. Adams, P. (2022, June, 2). Will the West be tired of helping Ukraine? BBC news Україна. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61674614>
2. Bilshist yevropeitsiv pidtrymuiut Ukrainu [Most Europeans support Ukraine]. (2022, May, 6). <https://armyinform.com.ua/2022/05/06/66-yevropejcziv-pidtrymuyut-vstup-ukrayiny-v-yes-najbilshe-u-portugaliyi/> [in Ukrainian].
3. Bodniak O. (2022, Feb., 28). 7 krain-chleniv YeS prosiat pidtrymaty zaiavku Ukrainy na vstup [7 EU member states are asked to support Ukraine's application for accession]. Zaxid.net. URL:https://zaxid.net/prezidenti_7_krayin_chleniv_yes_prosyat_pidtrimati_zayavku_ukrayini_na_vstup_do_yevrosoyuzu_n1537160 [in Ukrainian].
4. Vstup Ukrainy do Yevropeiskoho Soiuzu [Accession of Ukraine to the European Union]. (2022, March, 12) / Ukrinform. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3427317-es-skazav-ukrainskij-evrointegracii-yes.html>. [in Ukrainian].
5. Haponenko, V. A. (2019). Demokratyzatsiia vyborchoho zakonodavstva: rekomendatsii YeS ta stan yikhnoho vykonannya [Democratization of electoral legislation: EU recommendations and the status of their implementation]. *Adaptatsiia natsionalnoho zakonodavstva vidpovidno do Uhody pro asotsiatsiiu z Yevropeiskym Soiuzom. Naukova monohrafiia. Za red. O. V. Kuzmenko. K.: Vydavnychiy tsentr «Kafedra», S. 195–203.* [in Ukrainian].
6. Zahalnonatsionalne opytuvannya: Ukraina protiahom viiny [National polls: Ukraine during the war]. (2022, March, 21) / Reitynh. https://ratinggroup.ua/research/ukraine/obschenacionalnyu_opros_ukraina_v_usloviyah_voyny_1_marta_2022.html [in Ukrainian].
7. Zelenskyi, V. (2021, Dec., 21). Zovnishnia polityka Ukrainy sohodni potrebuie chotyrokhy rechei: shvydkosti, kreatyvnosti, ambitnosti ta rezultatyvnosti [Ukraine's foreign policy today needs four things: speed, creativity, ambition and effectiveness]. <https://president.gov.ua/news/zovnishnya-politika-ukrayini-sogodni-potrebuye-chotiroh-rech-72205> [in Ukrainian].
8. Kodis, Ye. (2020). Zarubizhnyi dosvid realizatsii yevrointehratsiinoi polityky v Ukraini [Foreign experience of implementing the European integration policy in Ukraine]. *Neopolityka*

- Ukrainy: istoriia i suchasnist : zb. nauk. pr. / redkol.: L. M. Hazuda (hol. red.), I. V. Artomov ta in. – Uzhhorod : DVNZ "UzhNU". Vyp. 2 (25). S. 121–128. [in Ukrainian].
9. Melnyk, V. V. (2018). Derzhavna polityka sotsialno-ekonomichnoho rozvytku v period yevrointehratsii Ukrainy [State policy of socio-economic development in the period of European integration of Ukraine]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu : seriia: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. Uzhhorod: Helvetyka, Vyp. 20. Ch. 2. S.115-118. [in Ukrainian].
10. Ponad 80% opytanykh ukrayntsiiv pidtrymuiut vstup do YeS ta NATO [More than 80% of surveyed Ukrainians support joining the EU and NATO]/ Evrointehratsiyni portal. <https://eu-ua.kmu.gov.ua/novyny/ponad-80-opytanyh-ukrayinciv-pidtrymuyut-vstup-do-yes-ta-nato-0> [in Ukrainian].
11. Sirenko, K. Yu. (2018). Yevrointehratsiina polityka Ukrainy: pozytyvni ta nehatyvni aspekty [European integration policy of Ukraine: positive and negative aspects]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu : seriia: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove. Uzhhorod : Helvetyka, Vyp. 22, Ch.3. S. 65–68. [in Ukrainian].

Nataliia Ivanova

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of Political Technology Department,

Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman

Yuliia Lysenko

Candidate of Political Sciences, Associate Professor of Political Technology Department, Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman

European Integration: Direction of Ukraine's Foreign Policy at the Present Stage

The article analyzes the peculiarities of foreign policy in the field of European integration in the conditions of military aggression, reveals such specific factors of the formation of this vector of foreign policy as the accelerated nature, the pressure of external circumstances, the declaration of intentions of the allies in the fight against the aggressor, and formulates the main recommendations for the natural and effective integration of Ukraine into the EU. The evolution and heredity of the European integration policy is analyzed, which indicates not forced integration in response to an external threat to national sovereignty and territorial integrity, but only its next stage. It has been proven that the favorable attitude of representatives of international organizations to the «accelerated procedure» of Ukraine's accession to the EU demonstrates the support of the world community, but does not mean a violation of the established rules and stages of this process. It was found that for the effectiveness of integration processes, a set of factors of the current socio-political situation should be taken into account, in particular, the competitiveness of the domestic economy, the attitude of the domestic and foreign public to the appropriate strategy in the international arena. National branding for the formation and implementation of a positive image of Ukraine in the world community, the development of a program to restore and stimulate the development of the domestic economy, and conducting information and explanatory work among the population regarding the potential benefits of integration into the EU are among the priority areas of state and political assistance for European integration.

Keywords: European integration, European Union, foreign policy of Ukraine.